

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Sped. in abb. post. 11 gruppo
Postnina plačana v gotovini
List izhaja z vsemi potrebnimi dovoljenji videdmskih oblasti.
Il giornale si stampa col permesso delle Autorità della provincia di Udine.

UREDNIŠTVO in UPRAVA v. Mazzini, 10, Videm-Udine
Naročnina: letna 350.— lir, 6 mesečna 180.— lir

Leto II. — Štev. 16

Lit. 15.—

VIDEM, 1. MAJA 1951.

Demokratske volitve

Po padcu fašistične vlade v Italiji in odkar so na oblasti njeni »nasprotniki«, bi površen opazovalec morda menil, da v Italiji v resnici obstoja demokracija. Na srečo pa imamo od časa do časa volitve, ki nam pokažejo, kako je takšno mnenje napačno. Ob takih prilikah lahko opazimo, kakšen je dejanski položaj, preko zunanjega videza, ki ga je ustvarila velikanska propaganda.

Fašizem je bil diktatorski, nasprotni nam pa tudi imperialističen. Sedanja diktatura, ki jo izvajajo nad državo krščanska demokracija dejansko, če že ne po imenu, pa je morda še slabša. Fašizem je napisal po zidovih fraze, kakor: »Zapomnite si, da Rim vlada«, »Plug orje brazdo, toda meč jo brani«. Nova navodila pa nas sedaj osrečujejo s frazami iz evangelija in ni mu dobro, kdor ne soglaša z njimi.

Fašizem je uvrstil vso mladino v svoje polvojaške organizacije, cerkev jo uvršča v svojo organizacijo Katoliška akcija. Prej smo videli korake našo mladino s črno fašistično čepico, sedaj pa s skavtskim klobukom. Fašizem je zahteval izkaznico, ker drugače ni dal kruha, danes pa ima zelo malo možnosti za zaposlitev tisti, ki ni vpisan v »Krščansko demokracijo«.

Te diktature ne opazijo vsi takoj, ker ni kakšna novost za Italijo, ampak žalostna dediščina prejšnjih časov, ko sta tudi bila politična in verska oblast eno in isto. Ta dediščina je bila uničena v dobi preporoda, sedaj pa se zopet pojavlja na vsej širini.

Pravzaprav ne moremo govoriti v Italiji o nekakšni teokratski državi, ker cerkvena oblast ne izvršuje direktno svoje politike, ampak preko krščansko-demokratske stranke. Vsekakor pa še ni bilo pojasnjeno, kakšna razlika obstoja med tema dvema političnima oblikama.

Kadar gre samo za navadne upravne posle, se kažeta ta dva obraza ene in iste osebe neodvisna in vsak izmed njih skuša doseči čimvečje vmešavanje pri vodstvu državnih poslov. Kadar pa ne gre samo za razdelitev plač, ampak si ga je treba šele priboriti, tedaj se kar naenkrat pokaže enotnost ciljev in mnenja. Krščanska demokracija in cerkev postaneta v takih primerih eno in isto in hočeta s svojo propagando prikazati, da sta temeljne važnosti za življenje in procvit naroda.

Volivni odbori, župnišča in strankine sekcije, skušajo skupno ostrušiti ljudsko mnenje. Take vrste propagande je zelo groba, vendar pa uspe zaradi politične nezrelosti naroda, ki je navajen na diktaturo in na zatiranje tako od strani prestola kakor oltarja. Krščanska demokracija hoče v svojem okviru združiti vse možne politične ideale in jih postaviti pod skupen imenovalec v izropovedi. Z Dossetijem si lasti neko socialistično tondenco, s Corsanegom pa reakcionarno strujo.

Po zatirjevanju njenih propagandistov hočejo fisti, ki so izven strankinih vrst, napraviti državni prevrat in uničiti vero, ki naj bi bila podlaga državi. Njihova volivna propaganda se

ne bori za nek jasen program, ampak govori samo o rešitvi države, ali njenem razkroju, pri čemer jim seveda pomaga politika Togliattija in njegovih tovarišev, ki skušajo spraviti državo v odvisnost nekega tujega imperializma. Po njihovem mnenju torej obstoja nevarnost za obstoj države, če se volivci ne bi soglasno izrekli za De Gasperijsko in njegovo politiko.

V Italiji se torej ne vrši borba za ta ali oni politični program, ampak v imenu boga na eni, v imenu Stalina pa na drugi strani, za trijumf ene ali druge vere. Njihovi govorniki ne obravnavajo na svojih političnih shodih koristi in potrebe ljudstva, ampak jim hočejo v glavnem dokazati, da: Kristus je naš kralj in njihova stranka je njegov prerok. Nadaljujejo s citati iz evangelija, hočejo dokazati, da je življenje samo v Kristusu, ker on je luč, resnica in življenje.

Sedaj bomo zopet imeli upravne volitve, ko so volivci poklicani, da izberejo poštene in zmogljive ljudi, ki bodo znali pravilno upravljati svoje občine in svojo pokrajino. Ljudstvo, ki poslušajo razne govornike in se udeležuje volivnih shodov, bi hotelo vedeti, kako mislijo ti ljudje upravljati z občinskimi in pokrajinskimi denarjem. Ljudstvo potrebuje cest, vodovodov, šol itd.

Kriza mlečnih izdelkov

Za dvig živinoreje in izboljšanje mlečnih izdelkov

V zadnji številki »Matajura« smo v članku pod gornjim naslovom razpravljali o krizi mlečnih izdelkov v Beneški Sloveniji in obljubili, da se bomo na to stvar še povrnil.

Predvsem naj pripomnimo, da samo z enim ukrepom ni mogoče rešiti tega problema, ampak se je treba lotiti stvari na več področjih, ki so v medsebojni povezavi, če hočemo priti do pozitivnih rezultatov.

Tako je n. pr. že sama beda kmetov, ki povečuje njihovo krizo. Po pravilniku izmeničnih zadr. mlekar, bi ne smeli oddajati mleka vsaj 15 dni potem, ko se krava oteli. V resnici pa se zgodi, da oddajajo mleko že pet dni po otežitvi, kadar je živina zdrava, ker je le malo takih kmetov, ki bi lahko žrtvovali mleko od desetih dni, t. j. okrog 150 kg. Tako prezgodnjo oddajo mleka včasih dovoljujejo ostali združniški mlekarne, včasih pa se izvrši brez njihove vednosti; vsekakor pa je vedno škodljiva za dobro proizvodnjo sira. V takih primerih namreč sir zelo rad nabrekne, ker ima mleko v dneh po otežitvi lastnost, da se zelo rado siri. Sir pa, ki nabrekne, ima na trgu dosti manjšo vrednost.

V nekaterih primerih se zgodi, da član oddajajo mleko, ki iz raznih vzrokov ni popolnoma zdrav, bodisi zaradi bolezni živine, ali zaradi slabe sveže krme, ki jo pokladajo živini. Tudi slabe zdravje živine je odvisno od krme, ki jo po navadi prejema. Zato se čisto zgodi, da se kravam vnamejo vμένα in da izgubijo mleko na enem ali več sescih.

Tako pridemo do zaključka, da je treba izboljšati kakovost mleka z izboljšanjem goveje živine, ki mora živeti tudi v bolj higijenskih hlevih. Pri tem naj opomnimo, da naše krave v sedanjem stanju proizvajajo okrog 1.500 litrov mleka na leto nasproti 4.000 litrom, ki jih po navadi daje letno plemenska krava. Zato je nujno, da

čas bi že bil, da bi tudi naši ljudje v Beneški Sloveniji znali ločiti vero, oziroma cerkev, od občinske in pokrajinske uprave, ker vera nima, oziroma bi ne smela imeti ničesar skupnega z državno upravo. S tem ni rečeno, da smo proti veri ampak ravno nasprotno, saj je sam Kristus dejal, da »njegovo kraljestvo ni od tega sveta« in je zato tudi izgnal razne kramarje iz templja v Jeruzalemu. Ko bi sedaj prišel še enkrat na svet, bi prav gotovo izgnal tudi demokratske kramarje, ki izrabljajo vero zato, da z njo sleparijo in izkoriščajo ljudstvo, ki jim sledi v dobri veri.

Toda krščanska demokracija, ki je do danes pokazala, kako znajo njeni predstavniki »upravljati« naše občine in kako skrbijo za telesni blagor naših ljudi, tudi sedaj obljublja ljudem plačilo »na onem svetu«. Pri tem se zopet poslužuje evangelija, ko citira iz njega: »Skrbite samo za vaše duše in vse drugo vam bo navrženo«. In ponižno ljudstvo odgovarja: Amen.

Tako v pričakovanju nebeskih dobrin, ostane ljudstvo tudi brez zemeljskih, ki so rezervirane za one, kateri jih krmijo s citati iz evangelija.

Zato vas opozarjamo še enkrat, da znate ločiti vero od civilne uprave in da ne volite predstavnikov krščanske demokracije, ampak ljudi iz vaših vrst, domačine in poštenjake, ki bodo znali upravljati vaše občine v splošno korist.

se v znatni meri izboljša tudi kakovost krme, ki jo dajemo živini. V ta namen bi morali skoro vse njive zasejati z deteljo, ker nam ta nudi boljše in večje količine krme, ki bi izboljšala obo slabo iz gozdnih travnikov in gorskih senožeti.

Potreben pa bi bil še en korak dalje, ki bi ga napravili z večjo uporabo umetnih gnojil. Zaradi svoje omejene teže se taka gnojila lažje prenesejo na tiste travnike, ki so oddaljeni od ceste. V nasprotnem primeru pa bi bilo treba zgraditi mnogo poljskih poti, ki bi bile dovolj široke, da bi lahko po njih z vozom pripeljali hlevski gnoj na travnike in ob košnji odpeljali z njih krmo. Na ta način bi lahko pridelali približno štirikrat toliko sena boljše vrste kot je tisto, ki nam je sedaj na razpolago (lahko bi proizvodnjo zvišali še bolj, pa se iz gospodarskih razlogov ne bi izplačalo). Tako bi lahko imeli večjo količino mleka na razpolago za predelavo v izmeničnih združniških mlekarnah in bi bili tudi pogoji za predelavo boljše.

Vendar pa niti to ni temeljita rešitev problema. Sprejeme mlekarne po vaseh bi bilo treba samostojno in na biralnice za mleko, ki bi ga potem prepekljali v glavno mlekarne. V zapadni Beneški Sloveniji bi morali imeti tri take mlekarne: eno v Režiji, eno v Terski dolini in tretjo v dolini Karnajte. (Omenili smo že, da je prav ta del Beneške Slovenije tisti, ki je najbolj zainteresiran na proizvodnji mlečnih izdelkov).

Če bi mleko iz vse doline zbrali v eni sami mlekarni, bi lažje in z večjo gotovostjo kontrolirali, koliko odstotkov maščobe ima in če ni posneto. Ker bi poleg tega lahko dnevno predelali okrog 100 litrov mleka v vsaki mlekarni, bi lahko organizirali proizvodnjo mlečnih izdelkov na polindustrialni način, kar bi dvignilo vrednost proizvodov in omogočilo uspešnejšo prodajo na trgu.

Beneškim šindikam Zastonj njesmu pisal an učil

Velika veselje nas je objelo, kadar smo uzel tu pest »Messaggero Veneto« od 5. aprila t. l. Zlu hitro smo začel brat u drugi stran edan artikula, ki je pravi gor mež rjunionj, ki šindiki z naše Benešije su imjel tu Uidme par gaspuode Candolini, ki med punu družim karikam ima tud tistu od predsednika od Uidmske provincije. Kar omanj smu očl za ljeuš videt, za na zubit edne besjede, an velik smjeh nam je paršū na usta, kadar smu pomislil paš kuo su ostal garduō, an kuo su se šudli, gaspuod Candolini, deputat Barbina an doktor Missio, kadar su začul punje na mizu od njih »fedelissimi atque italianissimi sindaci delle italianissime valli del Natisone e convalle«.

Junaštvo podležev

Podležj imajo svoje posebne vrste pogum: navzgor se ližejo in dobričajo, zato se pa toliko bolj zalelavajo proti tistim, ki mislijo, da so nekaj manj od njih. Najlepši dokaz za to dajejo italijanski novinarji v svojih odnosih do narodne manjšine v Beneški Sloveniji.

Ljudstvo, ki šteje 60 tisoč ljudi, živi v teh krajih v najslabših gospodarskih, socialnih, zdravstvenih in kulturnih razmerah, ter ne more doseči priznanja svojih pravic kot ljudje in kot član narodne manjšine. To je problem, ki bi moral brez dvoma zanimali vse italijansko javno mnenje kot notranji in mednarodni problem. Dokler Italija ne bo priznala in spoštovala manjšinskih pravic, jo bodo drugi narodi z upravičenostjo prištevati k imperijalistom in fašistom. Vladni krogi in tisk, pa bi radi ta problem odstranili s pozorišča, da bi dali vtis doma in v tujini, kakor da bi sploh ne obstojal.

Če se njihov tisk takemu molku ne more izogniti, pa začne vselej s šovinističnim napadom proti glasilu beneških Slovencev. Mi se ne borimo za drugo, kot za priznanje in spoštovanje prave našega ljudstva in zahtevamo zanj boljše pogoje na gospodarskem, socialnem in kulturnem polju. In vendar nas vedno nazivajo podkupljivi volkove, hinave, zahrblneže, sovražnike narodne sloge itd.

Zgodilo pa se je, da je iste stvari kot mi, samo še bolj jasno in odločno povedal tudi nek znan švicarski novinar, ki je Italijo obdležil, da dela krivico slovenski narodni manjšini. Italijanski novinarji so v tem primeru pisali drugače. G. Buchler ni bil podkupljivi volk, niti ne hinavec, ne zahrblnež, ampak novinar, ki se mu je zgodila nesreča, da je zagrešil malo napako, ker je bil najbrže slabo informiran. Dve oseh, dve meri.

Več pažnje sadjarstvu

Kadar stopamo v pomladnem času po Nadiški dolini, nam pogled kar nehoti zastane na bujno cvetočem sadnem drevju. Roza breskvini in snežno beli hruškini cvetovi pritegnejo marsikoga, da se za trenutek pomudi v prijetni senci in občuduje lepote narave.

Kakor kaže bo letošnja sadna letina dokaj dobra, če tudi je bilo vso pomlad dosti dežja; zlasti dobro kaže v mtrnih, pred vetrom zavarovanih krajih, na pobočjih in obronkih gora. Tu ni nikdar manjkalo sadja, zlasti v Roncu ne, pa četudi je bila drugje slaba letina. Dosti družin tega predela naše dežele se preživlja izključno le s sadjarstvom.

Vendar pa bi moglo sadje roditi v Nadiški dolini še mnogo boljše, ako bi ga umneje gojili. Mnogi sadjarji ne posvečajo veliko pažnje svojim sadovnjakom, jih zanemarjajo in niti ne zahtirajo pravilno sadnih škodljivcev. Mnogo je temu kriva nevednost, pa tudi malomarnost. Škoda je res velika, kajti Nadiška dolina ima prav vse pogoje za uspešno sadjarstvo.

Kakor v Nadiški dolini, tako bi se mo-

Velike su muorle bit tiste punje, kadar »Messaggero« je muoru guorit od »animata seduta« an od »mancate promesse del Governo«.

Rjes je, de pisarniki od telega žornala su zavil rječ, de naš šindiki njesu guorit od družega ku od »compartecipazione all'IGE«, pa mi njesmu tiste pamet an na muoremu jrvavat tistemu »ordine del giorno N. 100«, ki te debeu doktor Missio je stuoru podpisat našim šindikam za jih potlašit, manku od kjer na pasaju volitve. Potlé, kadar »demopoco-cristiane« zmagaju gaspuot C... ostane doma, na bo viš hodu okou za šter ljeta an prefeta na bo nič interešu »ordine del giorno N. 100«, an či kamuni boju tjel se rešit, boju muorli nabasat le »Supercontribuzioni« našim že zlu vemuženim judem.

Mi na vjerjemo, de naši šindiki su pral samuo »compartecipazione all'IGE« za ki s tistim ki atu bi nam paršū, ne samuo se na dene na mest bilanču kamunski, pa bi se ga na djelu na mest še tistega od dne zadužene družine. Duo plačuje par nas IGE? Budgarji an oštjerji. Se usak kamun če jih ima dvesti telih, ja al ne plačaju za IGE usi kup 400.000 lir. »Compartecipando« kujšā bi ostale kamunu 200.000 lir. Ka je tuole, kadar naši kamuni imaju dičcit, ki znese milijone? Zato mi na vjerjemo, de naši šindiki njesu samuo za »compartecipazione all'IGE« se boril, ampak za use obečanje (»tutte le promesse«), ki uidmski poglavarji su jim bli nardil.

Ura je paršā za račun nardit judem, ki su za nje volil an oni, ki su pošteni judje, tel račun ga čjeju nardit an judem dimoštrāt, duo je kriju usjeh nadluoh naše dazelo. Rjes je, de poznu su se zmislj naši šindiki, ampak je buojš poznu ku nikdar.

Poglavarjam u Uidme pa povemo, de je cajt ju genjat brusit buoge judi z njih »ordine del giorno«, ki nič na vajaju. Par nas njesu mjel nikdar velicega kredita an od donās naprej ga njemaju viš njē še par njih raprežentantah. Ostanite doma gaspuodje. bo buojš, na nucle benejna an varte kol od autulna, de jih na poloute po naših cjestah, ki punu jam imaju. An dan ste obečal šindikam, de jim boste pošal sude za gljerju ukupit an jih zapunt. Ostanite doma, ki obedan vas na pozna par nas an nič vas nje nikdar prašu an fejte u mjeru tiste tauzinte, stuojke, ki potjegate od gverma ku deputadi an ki z »superecontribuzione« našega ljudstva lahku jeste. Ostanite doma, ki obedan na vje, ka se brigate za naše reči.

Ostanite doma usj uidmski poglavarji an pustite na mjeru našu deželo, ki vam na vjerje viš.

glo sadjarstvo razvitj tudi v najzapadnejših krajih Terske in Karnijske doline. V mnogih vaseh tega okolja nimajo niti enega zlahtnega sadnega drevesa. Zakaj ni tukaj sadnega drevoja? Odgovor je kratič: ker ga ni še nikdar nihče sadil. Ljudje imajo namreč še vedno staro miselnost, češ, da bi drevje delalo preveč senec in bi s tem prišli ob kak stot sena. Zadržna leta je že marsikdo začel s sajenjem in cepljenjem in se mu je dobro obneslo. Ako bi se vsi mladi ljudje hoteli sprijazniti s to lepo idejo, bi se vsi naši griči v nekaj letih lahko spremenili v vinske gorice in velike sadovnjake; saj bi jih prav sadje lahko dostikrat rešilo velike gospodarske krize.

Ze večkrat se je med sadjarji Nadiške doline razpravljalo, da bi bilo jako koristno, ako bi se zgradila vsaj ena sušilnica za sadje, zlasti za slive, ki jih je v tej dolini precej. Z uresničitvijo te zamisli, bi seveda sadje lahko prodali po znatno višjih cenah, ker bi se ne bilo treba bati, da bi zgnilo. Pri tem pa je potrebno, da se ljudstvo združi, ker samo na ta način je mogoče kaj doseči.

Zakl ni prometa od tujcu par nas?

Smu žej blizu eajta v tikerim gaspuodje z mjestu, štufi tistega ajarja, čujeju potrebiniu ga kambjati. Se čujeju žej dni, ki se menaju gor mez vilegiaturo. Ma povjem vam od dvjeh, ki sta se menala gor mez tel argument tel pasan tjeđan na velikim muostu u Čedade.

Od parvič sta govorila gor mez njih opravila. Ma za an eajt potle kar sta končala, dan jau te družemu: »Kam puojdmo ljetus na vilegiaturo?« Oba dva sta mjela oči obranjene gor na Matajur. Mučala sta an gledala lepote od Matajura. — Se vit, sam pensu tenčast jest, de jih interesa an nale mi sej mudilo, blizu njih sam se ustavu.

Te drug je odgovoril: »Puojdmó gor na Matajur, ka ti se pari«. Le gor na čimo sta gledala. — Tistkrat an jest sam se zabadu an gledu sam kapu bjelu od snega gor na čime; tud jest, ki sam bil več ku ankrat gor na tisti čim, sam ošta ta pred tistu lepoto. Takuo de tista dva muoža par dnim kraj an jest par te družim, ust trije smu gledal an mučal, ta pred lepoto od našega Matajura.

»Ben, puojdmo gor?« je reku te drug nimar te parvemu. Pa tel, ki lepuó je poznano, je odgovoril: »Dragi muoj, tam guor nje poti za iti gor z tvojo lambreto; poti su, pa su pune jam an takuo ferderbane, ki samuo autoblinde bi mogle prit gor u konac prez zlomiti balestri an polte pridjo samuo gor u Sovodnje an Podbonesec. S Podboneca an Sovodnje za prit daj na čimo od Matajura su tri ure poti dnemu, ki je dobar za hodit. An polte če te nuojč gor ušafa, kam puojdeš? Nje albergu za ležu ušafat, ku u Kortin al Šapad; su gor u vaseh dvje oštarije za vašniji užub, ki njesu maj vilegiantu vidle.« »Nje nič, ben takuo«, je odgovoril te drug. »Nič!« je reku ta parvi. Dva muoža sta šla an tudi jest sam se pobrau po moji puot. Vas dan sam meu tu glau gouorenje ti.

sti dvjeh muož an podobu od lepote od Matajura, ki bi mou u poljetnim eajte sparjet punu vilegiantu, ki preferijo druge meste, samuo ki tu tiste se muore prit z motorjam an ki se ušafa za spat. Sam mislu an na rešenje od problema an zakl na pride rješen. Sarčna mi je paršla tenčast naprej suodba za tiste, ki z njih djelam zaperjajo tak realizacijon.

Ki djelaju šindiki an kaj se jim pari? Je eajt se zbudit, zak spomlade se zbudijo an puhli, Zakl se na interesajo za končat poti, ki z Loga an Sovodnje peljejo u Marsin, Matajur, Starmico an Mašero? Al na veduo teli gaspuodi, de če nardjé tele dobruote telim buogim vasem, nardjé doplih dobruoto njih kamunam? Dost sudu bi mogli vilegiantu parnost gor u njih kamune. Naj se pomisljo de tuo bi bla na velika sreja za te prazne kamunske kase. Pa na varže kont uekat tu take judi, ki se zbudjé samuo kar je kaka dimostracijon za se pokazat »italianissimic« an kar je za nardit intereš za judi, ki su pod njim, spijó, strašnuó spijó!

Naj na pensaju teli gaspuodi, de je dost se pokazat »italianissimic« an uganjat polemike z ešterskim žornalam za governat aminstracijon dnega kamuna. Naj pustjo par kraje statistike njih judi an naj pensaju za njih žive potrebinje. Al na vidjé, de teli buozji judjé prez šuok, prez puoti, prez akvedotu partiskani s tasam prevysokim, ki jih na muoreju kak krat še plačjat, živjé tu veliki mizerji?

Se bližaju sadá volitve an teli barki an skartni judjé boju vjedli komu dat njih votu. Na boju ga dal tistim, ki do sa su jih pritiskal s tasam an z obeževanjam.

Sam šiguran, ki ga dajo tistim, ki pensaju an boju pensal za njih potrebinje an interese. Na kor de sadá začneju obeževat nazaj an guorit tisti, ki do sadá nič njesu nardil an če boju stuo ljet na kamune, na nič nardjé.

IZ VZHODNE BENEČIJE

PODBONESEC

Most, ki bi moru vezati Log pri Stupej z Podvršcem, je še tam, ki čaka za bit naprauten. Željeza so ble postavljene, ki je puno ljet, a so še tam ki počivaju an zarjovuajo. Ljudi od dvjeh vasi so sadá povežani bez Nadžo od adne majhane pasarele, ki je široka za pu metra an narna zanje de padeju u uodó, ki je tam precej globoka. Sobto pu uoiški so governantu obežali, da ga bodo nardili. A je že pasalu šest ljet od tistega časa, muost je še tam za napravit, čepru ljudi majú usak dan potrebo za hodit; za nosit čez Nadžo svoje pardjelke na duom. Pri tistimu djelu so se iteresal zastopniki obeh vasi, a njesu bli ušlišani. Šindik pa sje roke umil an mi na vjemu kulku je napravu za rešiti tuó, ki za tulku časa čakamo.

MERSIN. — Žej zdauu tu Mersine nje bluo tikaj noviču, pa tala zadnja dva tjeđna smu jih vidli šter pare. Oni su: Obala Valentin z Gornjega Mersina, ki je poročju Medveš Ginu s tele vasi; Kukuvac Jožef nimar z Gornjega Mersina je poročju Medveš Rožinu s Starmice; Maršeu Mario z Dolnjega Mersina je poročju Čendon Piu od Mašera; Batistič Anton z Dolnjega Mersina je pa poročju Maršeu Perino s tele vasi.

Usjem telim novičam želmo use dobru an nar venč srejo. An lepuo je videt, de Mersin ima od sa naprej dva abitanta vič, zakl takuo ki smu vidli gor na varh, dvje noviče su paršle z družega kamuna tu naš.

AŽLA

Na križšče par Čusiuc bi bluo potreba, da bi se napravila napejava uodé za tiste tri družine, ki tam stojijo. Tisto uodó ne bi ju rabili samuo oni, ki muoraju lep kos poti napraviti za tu točiti u vast, ampa še usi tisti ljudi, ki od muosta an od Utanske doline prideju sem. Saj par nas uodó ne manjka, saj naši hrbi ju dajeju po usi Furlaniji, zato je zarjes čudno, de na tem taku važnim križišču manjka. Za ju napejat do Čusiuce ne bo tulku drahuó an mi smo šigurni, ki tiste tri družine u adnim ljetu plačaju tas kamunu an guvernu nu usoto buj veliku ku tuó, ki bi koštala napejava uodé.

Izboškati suojo pozicijon, zlasti u naši džel, so sanje usakega človeka, a te se le malo katjeremu izpolnijo. Adná od teh srečnih ljudi pa je postala Rina Jusič iz naše vasi, ki je na skedi od »Totocalcio« 15. aprila, napravila 12 puntu, an takuo je bla premjena z 1.129.000 lir. Mi ji s celim saream parvoščimo, saj je sreča tale krat paršla rjes do potrebne ženske.

Ku je usim znano su par nas naprauli pred ne dugim cajtom, nou azilo za male otroke, za katerega sje špendalo 7 milijon lir. Ta je lepa rječ, da mamú sadá kam za pošijat naše otroke na varnim, da nimamo zanje skarbi ku mi djelamu, ker se tam lepuó ihraju. Ku so naprauli ta azilo pa se autoritadi pozabjele, de naša vas njema lokala za šuolo. Naši otroci parvega an drugega razreda, hodijo sadá u šuolo u adno kumetsku hišu, drugi razredi pa muoraju hodit pa u Špietar. Mi usi mislimu, de bi s sedmimi milijoni an z denarjem ki sje špindu za napraviti nu »italianissimic« nauguracijon tega lokala, lahuó gradila dosti boj veliku hišu, ki bi mjela note prostuor tud za šuolo. Toda, njem ni brihalo za napraviti tuó kar mi mamú potrebu, potreba je bluo napraviti dan azilo, zakl naši otroci muoraju se prej potaljančiti suojo slovensko dušo, potle naj gredó se učiti kam je. Toda u

REZIJA

Artikul 16 od Taljanske konstitucijon pravil: »usak citadin laško hodi okuoli an se ustavi svobodno po useh krajih teritorja Talje, razen tistih, ki su ovrani od posebnih zakonu zavuj zdravja an varnosti. Nobena restrijon more bli napravjena zavuj političnih rečej.« (Po taljansku: Ogni citadino può circolare e soggiornare liberamente in qualsiasi parte del territorio nazionale, salvo le limitazioni che la legge stabilisce in via generale per motivi di sanità o di sicurezza. Nessuna restrizione può essere determinata da ragioni politiche). Zatuó mi mislimu, de lahuó gremó an u Reziu, ker prau za prau tud tam je teritorij Taljanske republike. Tegá pa bi se naural zavjedat tud domači brigadir karabinjeru, ki sobto ku je paršu na Ravencu dan Slovenj, ga je ustavu, ga u goštilnu peju an tam zadaržu an ljep eajt.

Ažli se buó use adno napravilo za mjet use kar bomo potrebovali, a slovenska duša naših čtuok bo nimar ostala, saj jih je rodila slovenska mati, ki na suojim duomu jim houori nimar po slovensko.

SREDNJE

Smu tarpjeli 25 ljet pod fašizmom, ki nas je s terorjam daržu pod njehá kramplje. Mučat smu muorli za ne jeli u paraziun al' na kunfin. Po tulkim eajtu fašizma je padu an ku je uojška končala smó zerjes misli, de je zasjala tud za nas svoboda, tista svoboda za katjeru je tulku karvi bluo razlite od naših judi. A zmotil smó se, za nas nič se ni kambjalu an z nami se djela nimar ku prej. Naš jezik ha ne moremo houorit ku med nami u hiši, mi ne muoremo rejč, de smó Slovenj zakl nas buodo oblasti harduo hledale an ras teptale. Buoh uar, da bi se upali prašat tuó, ki mamu pravico mjet; šuole u slovenskim jeziku, autonomiju, houorit naš jezik an tu oficije an takuo naprej. Če pride adan Slovenj h nam, karabinjeri ga ustaviu, ga u kasarnu peljeju an čeju vjediti usegá od njegá, predusem zakl je paršu u Srednje. Saj ni dugo od tega, ki karabinjeri tu Zamjeru, su ustavili Slovjena, ki je paršu u našu vas. U kasarnu su ga pejali an tam ga posjerode pregle, dali, naj to bo po saketah al tu denarnici, čepru je ta imú use suoje dokumente tu reguli. A tuó nje bluo za dost, su ga tud z gardim besjedami zmerjali an sjerove, z njim postopali, takuo de ta nadužni človek, kriju samuo zakl ljubi svoj jezik an svoj narod, je proteču pred njimi, an prašu zakl se takuo djela s poštenimi daržauljani. Oni niso rekli nič temu, samuo su mu ogouorli s klofutami hor po leah takuo, da tist buohi človek je paršu od kasarne use zmoten. Trije so bili karabinjeri, ki so dali nanj. Slovjenu ni ostalu nič drugega ku jeli stran od tistih kraju, čepru tam ima use suoje reči, ima pravicu ku usak taljanski daržavljan za hoditi okrog kamor če. Mi nečemo sadá djelat majdne propagande, da bi kakšne.

ZA NAŠE DELO

Za naše gospodinje

Donas vam bomo povjedal, ki boste sadila tu vart mjesca maja an kuo se boste zagdaržala. U parvu puojdite u Čedad na tarh, ukupite nu malu plant od melancan an ku pridite damou, jih usadite tu edan prestor od varta, ki je zlu gorak an varjen od vjetra. Vjedite de melancane muorejo zlu an pogosto bit parmočene. Kadar planta zraste gor an nardjé žei sadje (majhane melancane), kar otargajte jih dol nu malu, de tiste ki ostaneju boju lepe an debele. U konac poljetja muorte tud čime od plant otargat takuo, de bo use šlu tu sad.

Če imate voju usaditi peperone, tud za tiste je sada eajt an ž njim se muorte obnest ku z melancanam, tajšnu sortu ki čjete usadite.

Za precemul ga muorte usjat kar čjete; imate eajt do šetemberja. Precemul na veljeze ku adan mjesec potle, ki se ga useje an če čjete, de bo veljezu prjet, muorte obiumu mu gnojiti z gnojico. Tri mjesce potle, ki se ga je usjalu ga morete začeti pobjerat. Je dobru pcbjerat perje te veljke.

Drugu plantu, ki muorte ukupit kadar puojdete u Čedad je tista od šedana. Vjedite, de parve dni maja muoreju bit žej usadjene tu varte. Tele plantee jih dar-

ha blatili, samuo čemo judem povjedati kakuó se z nami djela samo zatuó de smó Slovenji. Karabinjeri so od daržave plačani. Mi pa daržavi muormo plačat taše, da bi nje plačala. Njih djelo bi bluo za dobar ordin daržat, ne za poštene judi u kasarnu pejat an tam jih tepst. A na žalost z nami se djela nič druhaš ku prej, slabše ku prej. Zatuó lepuó naj pomisljmo, kar nas bujo še poklical na votacioni. Ne votujmo za tiste judi, ki sadá su na guverne, zakl votat zanje, če rejč volat za mizerju, za judi, ki na mjest, de bi nam poslali sem organe dobrege ordina, de bi djelali njih pravčnu djelu, našim judem svobodo kratju.

GRMEK

Po naših vaseh su znouvič začel te opuščeno djelo. Novembarja je ljetu pasalo, odkar su bli začel djelati vodovod tu Gorenjem in Dolenjem Garmeku, tu Platacu, tu Gorenjem an Dolenjem Bardu, tu Topolovim an tu Seucu. Djelo su končal ku su perpejal uodó tu vas Seuce, zakl šindik je iz Seuca an mu damo čast, de je paskrebu manku za njega vas. Za te druge vasi so pustil an čakal, de bojo votacioni, da bojo judem laško kaj obežal. Troštamo se, de bojo naši poglavarji tud po končanih votacijonih naprauli djelo, ki ga že tuk časa obežajo, an de naj ne napraujo potle kuk so navajeni.

KLODIC. — Na uradu u Klodžu je prižu nek lee, de usi tisti, ki su djelali tu Belgiji po 3. septembarju 1949, maju pravicu dobivat dizokupacijon; zatuó pa se muoreju hoditi potpisavat. An takuo jih je punu telih djelacu, ki hodejo potpisavat že vič kot dva mjeseca an šelé na vedo al potegnejo kaj sudu al ne.

Tudj lansko ljetu je paršu uon tisti leč an so djeluci hodili potpisvat več kot dva mjesca. Kadar pa je blo za potegnit sude, su rekli adnemu, de mu manjka an čertifikat, družinu de ni mjeu dirigt, tročjemu, de ni potpisavu takuo ki gre, takuo de su usi zamujali eajt an nič potegnili. Prosimo tiste judi, ki imajo te leče po rokah, de naj njemajo judi za norea an de naj že pred povejo ktere čertifikate muorejo napraut an če majo pravico de tega dizokupacija. Če pa tega ne marajo storiti, naj se uganejo sa stola an naj dajo prostor tistim, ki boju znal pomagat našim buogim djelucam. Naj na djaio, de je dobra uodá, prjet ku jo pokušajo.

IZ ZAHODNE BENEČIJE

BRDO

Malo časa je od teá odkar so odperli dan kantjer de rimboškiment na kraju Tanameja. Kle buó okupanih na djelo nekaj naših mož; plačani so s 500 lir na dan, te oženjeni pa majo 100 lir več. Za našo dolino tuole to e use kar nam je governo dau u zadnjih ljetah, pa čepru mamó use puno potreb. Rimboškiment, bi nauru beti narjen tu ni mizuri močno buj veliki, zatuó, ki ta par nas to e dosti hribu kjer to se ne sječe trave an host na bi tjela lepo rasti. Kle naj bi se usadilo veliko buorjou an brin, ki no hitro urastejo an našim judam bi parneslo tuole dan ljep rižultat. Pred 20 ljet so zasadiji nekej tjeđ dreves, a na bou, ki ne jih zadela ne je dosti uničala. Je use za neč na dan kraj saditi a na ta druhi kjer te bo usjano no drevja se sušijo. Bizunja to e tutelati še tuo, ki to bo zasajeno.

ZAVRH. — So se publikali tu ejerku Pinca Jožef pokojnega Ivana an Kramara Natolina, ki no če se uženiti. On je star 44 ljet, žena pa 37. Itako bomo vidali poroko še nehá para. Ki e začu ponlad, se ben, ki ima suoje ljeta, a ne kuj te mlade.

TER. — Naš akuedot e se guštu. Popravili so ga, a so djelo le za silo nardili; ker ne funejona, itako ku bi muorou. To e bizunja ljepo prehledati use an vidati pouosod kje to e ta pravi guast, zakl ve gremo pručiti ljetu, ki bomo mjeli usak dan buj bizunjo uodé.

BRDO-SEDLISCE. — So mjeli elejoni za postaviti nou konsej naše koperative. So bli rieležim usi tezej, ki se bli prej an tezej so: Smeico, Micottis, Molaro, Moro, Ker, Cerno, Bobbera an Mizza.

Ne umarja Lendaro Katerima, masti avjatorja, ki prej ku uera e hodu simpri akrobacije djelat s suojim roplanom gor nad naše uasi.

PODBARDO. — Sgarban Olindo sje pred ne dugim časom močno obrjezu z nekimi verenoví laštrami, da u muoru jeli tah mjedechu po njeha pomuoč. On če mjeti njih 15 dni čeepanja.

MUZAC. — Mukno Oliva, ki ne se lani »ženila« par prokure, ne parila an zapustila naše uas an se tu vijač ložla za jeli tu Argentino kjer jo beže nje mož.

FLAJPAN. — Še taz naše uasi so tele dni parili tri persone, an sjer dvje žene an dan mož za jeli tu Argentino. Takoviš to e dan mož an dvje žene manku u naši uasi, ker težko to če beti, ki no se uarinja. Mi ve jim auguramo dosti srenče tu ti novi zemji an jim porečemo, de naj ne pozabijo use adno suoje domače uasi.

BREG

Kar to se piše resnjeco tjem, ki na jim bode tu oči, no hledajo sobto jo zakriti an z lažnimi argumenti jo kontrobatiti. Pisali smu pred časom kake judje no muoreju tu Brjegu živiti, tase, ki nu muoreju plačjuvati, de so brez cjeate an, de imaju slabe hiše. Use teli reči su rjesne, saj naši judjé, ki no stoje tu tej uasi no muorejo sami rejči. A tehá nje tu, de bi bluo rjes naše ministatorje, šindik an segretar komuna so protestali an poslali »Gazzettinu« nu pismo, de tuó kar mi smu pisali je laž, de je propaganda, ki Slovenji djelaju an itakó naprej. Pohualil su kaj je napravu governo zanje, de tam djelaju prožete za dan kup reči narditi, de judje su kontenti. To sevjeda so poslali »Gazzettinu«, zakl vjedó, ki ta žornal par nas ga maje. dan ne bere, a njeh škopo je bli samuo za pokazati judem po svjetu, de tuó kar mi pišemo ni resnica an, de je samuo propaganda. Mi pa povjemó, de ne šindik ne segretar ne vjedó še kako mi ve živimó, an tu 5 ljet, ki su ta naša kamune njese bli še u naši uasi. Tuó to za dosti vejá za njih argumente podrijeti, argumenti, ki tu Brjegu no ne ujamejo korenin.

FOJDA

POROČILA STA SE

Na dan 26. aprila sta Marjan Kont iz Ažle an Marija Simonič, zavedna Slovenka iz Fojde sklenila na slikoviti Stari gor pri Čedadu zakonsko zvezo za živjenje. Poročno slavlje je bluo zvečar spolnjeno z raznimi slavjenskimi tradicijonalmi koštumancami, kjer su dost humoristu poskarbjeli za dobro voljo an smiej, po tovarški podokenei pa nje manjkalo slavjenskih puoje na zdravje mladima novičam.

Zavednemu paru s celim saream jim častitamo an jima želimo, da buosta oba an naraščaj ostala zmjeraj zvješta suoje mu slavjenskemu rodu od katjereha sta izšla.

žajte njih 25 cm dna od te druge. Gledite nimar zlu močiti in usadite šedán tu zemjo umerne.

S tuolim mislemu, de smu use povjedal kar je buj interešant za naše barke gospodinje. Gor mez idrik an salatu se na bomu manal, zakl znaju vič ku mi an nejčemu jih čut od njih.

Za naše gospodarje

Zadnjo voltu smu vam bli nek povjedal gor mez boljezne od vinjike an donas bomo govoril pa gor mez boljezne od plant, ki sadje nam dajo.

Kanker

ratá de u eajtu poljetja se vide liscje od jabuke, hruške itd., ki začne armenjet an se sušit. Uzamemu škarje za vinjiku an odrježemu edan varšič. Pogledamu an videmu blizu sredice puntine čarne, ki nimar buj aumentujeju dokjer na use rata čarnu tuk smu odrjezal. Tuole je boljezan, ki se kliče kanker an ki gre od varhau do kornin. Kadar bo paršla do kornin jabuka, al druga planta, usadne an z Buogam pardjelu. Punu je kauži od tele boljezne an dna med njim je tista, ki mi na lepuo znamu obrjezat spomlade naših plant. Obrježemu ja pa nič čednu. Pa take ki čjeju naj su kauže, gledmu kuo bomu se branil od tele boljezne.

Goma

Tala je na boljezan, ki prime brijeske, je tista goma, ki se nardj dol po deble an dol po varhah. Za ju pregnat se uzamó pauč an se ju ostarže usu do živega od debila, nole se an olubje verježe. Potle se ranu zapun z jlufcu al pa z katramam.

Gniluost od kornin

Za tolu boljezan zadaršite se takuo, ki u predin numerju od našega žornala smu vam pravil od gniluost od kornin vinjike.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJMIK
Tiskala: Tiskarna Lucchesi - Gorica
Z dovoljenjem videmskega sodišča št. 47